

F 2324
2

የኢትዮጵያ
ជាតិសិប្បាសាស្ត្រ

112.

ბუთაძე

საქართველოს
საბჭოთაო

„ნატონილი ხილი“

„ოთარბანთ ქვივი-ს“

ბ. ილია ჭავჭავაძის მოთხრობის

შესახებ მკითხველის შენიშვნები

ტფილისი

Типография Гр. Чарквiani. || სკამბა გრ. ჩარკვიანი

Въ Тифлисѣ

859.962.10954

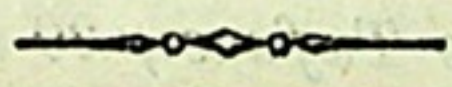
„ნათმეცნიერნი“

თარგმანი
ზინკოვიჩი

„ოთარანთ ქუჩივი-ს“—ბ. ილია ჭავჭავაძის

მოთხრობის შესახებ

მკითხველის შენიშვნები.

F 2.324
2

ტფილისი

Типографія Гр. Чарквіани. ||| სტამბა გრ. ჩარკვიანისა.

Въ Тифлисѣ.

4283.1952 204.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

დავით აღმაშენებლის ძეგლის აღწერა

დავით აღმაშენებლის ძეგლის აღწერა

დავით აღმაშენებლის ძეგლის აღწერა

Дозволено Цензурою Тифлисъ, 20-го Февраля 1887 г.

„ჩატეხილი სიდი“

დიდი ხანია გვესმოდა:

— ილიკო თურმე მოთხრობასა წერს.

— მართლა? კარგი ამბავია; ნეტავ რა აქვს საგნად?

— უკვკელია ჩვენი ცხოვრება!

— როდის გაათავებს? მაგე მაინც იყოს!..

ჩაკდენიძე ხნის შემდეგ:

— გაუთავებია, ამაღამ კითხულობს რედაქციაში.

— უცხოს არ მიესვლება?

— არა, მარტო თანამშრომლები ეუბლება. ამბობენ

ლიტერატურულ საღამოზედაც წაიკითხავსო.

— სად, როდის?..

კიდეკ: — წაიკითხა?

— წაიკითხა!

— სულ?

— სულ!

— როგორ მოგეწონათ?

— აბა, რა, ილიკო განა ურიკო რასმე დასწერდა!

საშინელი შთაბეჭდილება მოახდინა ენკლავად. აკაკიძე კი
გაფითრებული და სულ-განაბული ისმენდა. ნიკოლაძე

აღტაცებაში მოიყვანა. სსკებს ხომ სულის ძირღვები შეგვეხუთა; როცა გაათავა, კარგა ხანი გავიდა, რომ ძლივს მოვედით გონსა.

—მაშ კარგი რამ ყოფილა?

—არა წამიკითხნია-რა მაგის ბადალი, ყოველ ევროპულ ხალხის ლიტერატურაში დიდ განძად და ძვირფას სამკაულად ჩაითვლებოდა.

—როდის დაიბეჭდება?

—შირველ იანკრიდგან დაიწყება, ჯერ გაზეთში დაიბეჭდება და მერე ცალკე წიგნად.

—სვალ-დამ ბ. საწავროვისას კითხულობს, კასშიმიც ექნებაო.

ავერ ჩაღაცა მანქანებით ათი კაცი შეყრილა და შემდეგი ბაასი აქვსთ:

—საგანგებო არ არის, თვითქმ ჩაღაც აკლია, თვითქმ დასრულებული არ არისო.

—დასრულება მეტიღა უნდა, ჩვენი ცხოვრება კი დასრულებულია? მაგან აღძრა კითხვა და ცხოვრებამ დასრულოს.

—რას ბრძანებთ, რის კითხვა რის დასრულება! თავიდან ბოლომდე გენიოსობა ეტყობა, ეგ უბრალო კალმით არ არის დაწერილი. მაგაზედ მეტი რაღა უნდა დაწერილიყო?

—გენიოსურია თუ არა, ეგ არ ვიცი და ეს კი ვიცი, რომ შეუსწორებელი ეგ არ დაიბეჭდება, ავტორი ვერ გაჭბედავს.

—იქნება შეასწოროს შენიშვნებისამებრ.

—იღია-კი იქნება სსკისა თქმით შეასწოროს, სელსაც არ ასლებს.

— არ ხსლებს და, გამოჩნდება...

— ამბობენ, არჩილში თავის-თავი ჭყავს გამოსატყუ-

დილ.

— ამბობენ ნიკოლაძეს ძალიან მოსწონებია და სთარგმნინებსო. ერთსა და იმავე დროს გამოვა „ივერია-შიც“ და რუსულადაც „ასალ მიმოხილვაში“.

— რა თავის ქერქში დადგებოდეს ის უჩჩეკნია. ჯერ ქართულად ივარგოს და მერე რუსულად სთარგმნონ.

მერე, რომ ივარგოს, ვინ უნდა დაათვალოს. მე კი არც ჩემს თავს, არც თქვენ არა ვხედავ დირსეულად, ქართულ ენის და ცხოვრების მცოდნედ, რომ ილიას ნაწერები დაკათვასოთ. ეს ღვთაებრივი ქმნილებაა. სჯა კი არ შეგვიძლიან, უნდა ვისწავლოთ.

— ეგ თქვენ...

— არა, თქვენც და სუუკელანიც...

ეს აზრების არეკ-დარეკა ჩვენში პირველი გაგონება არ არის. საუბედუროდ, თუ საბედნიეროდ, აქნობამდე ჩვენ განათლებულ საზოგადოებას და მწერალთ მეტადრე არ შეუძლიანთ ერთი აზრი შეადგინონ რომელსაჲ საგანზე, თუ ამისათვის ცოტად თუ ბევრად ჭკუის ანუ გულის შემწეობაა საჭირო.

ჯერ არ ვიცი თუ ავისა და კარგის განჩეკა, რომლის და რა გვეშველება! სხვაგან ამ შემთხვევაში მწერლობას მიჭმარათავენ სოღმე და მისგან შეიტყობენ ნამდვილს. როგორ გგონიათ: შეიძლება შევიტყოთ მართა-

ლი ჩვენ მწერლობისაგან და მის აზრს დაკმაყოფილებათ? ვაი შენს მტერს, რაც ნამდვილი ვერა გავიგოთ-რა! ის კი შეიძლება, რომ თქვენი ცოტად თუ ბევრად მართათან დაასლოკებულნი აზრით იქ დასტოვოთ და ისე წამოხრძანდეთ. მაგალითად, გამოვიდა რამე ასალი თხზულება; თქვენ, რასაკვირველია, წაიკითხეთ და შეადგინეთ თქვენი აზრი, მაგრამ არ გინდათ თქვენს მსაჯულობას დაემყაროთ და გსურთ მწერლობისგანაც განმტკიცდეთ, თუ თქვენი აზრი შეუცდომელია; წინააღმდეგ შემთხვევაში აზრსაც შეიტკვლით და სჯასაც მიეხვევით. ჩვენი მწერლობის იმედი ნუ გაქვთ! ჩვენი მწერლები თხზულებათა დაფასებაში ჭკუა-გონებით, სწავლით, გამოცდილებით კი არა ხელმძღვანელობენ, არამედ პირად დამოკიდებულობით აკტორთან და, იქმნება, მის ჯიბესთანაც. წინააღვე თვალში ამოღებული ჭეკოტ მწერლები, რომელნიც თავის დღეში კარგს ვერას დასწერენ. არიან იმეთი ბედნიერებიც, რომელთ სწერებზე, რაც უნდა იყოს, უკეთესი წარმოსადგენი არა იქმნება-რა. ეს კიდევ არაფერი! ჩვენმა მწერლებმა, წინასწარმეტყველებისამებრ, წინააღვე იციან, ივარგებ მწერლობაში თუ არა. ეს იმაზეა დამოკიდებული, ეკუთვნი ესლანდელ მწერალთა დასს, თუ არა, ავად თუ კარგად იხსენიებ ესლანდელ მწერალთა მეთაურებს. ესეც არაფერი! თუ ხმა ამოიღე რომელსამე მწერალზედ, მაშინაღვე სასაში მოგვარდებიან, როგორ გაჭბედეო; დაჭრამენ ტელეგრაფს და ქვეყანას შეატყობინებენ: ამან ეს მწერალი ცუდად მოიხსენიაო, რა საბუთით? — სულ ერთია.

წარმოიდგინეთ სადამდის მიდის ჩვენ მწერალთა

სიწვრილმანე და მათ დათვ-მოუვრებთა ერთგულუ-
 ბა: მის მაგივრად, რომ ჰასუსი მოგცენ შენიშვნასკად
 და დაკირღვიონ შემცდარი აზრი, მტრად გიხდებენ
 ანამც თუ მწერლები, არამედ მათი ნაცნობნი და სათუ-
 საუნიც. რა ჰკადროს რომელსამე მწერალს ზრდილობია-
 ნი და ცოტა საბუთიანი სიტუკა, ნუ გგონია, რომ მეორე
 დღეს მის მეგობარმა გამარჯვებამ გითხრას. ბატონო!
 რა უბედურობაა, კაცს სიტუკას არ ათქმევინებთ? ანა
 გგონია ესეთი უკუღმართი მწერლობა სსკვან სადმე
 იყოს. სსკვან მსოფლოდ სიტუკიერი ბრძოლა აქვთ. ჩვენ-
 ში კი მუშტსაც გიხვენებენ: აბა ბანკისკენ ჩამოიარეო!
 საკვირველია და საწიწღარი ესეთი აზრის დეკნა! ჩვენ
 მოთავეთა შესასებ ცუდს ნუ ამბობთ, მაგათზე უკეთე-
 სი დღეს ანა გვეავს და, ეგვიც რა ჩვენკე დაკამხოთ,
 სსკვ რაღას გვიზაკსო. კარგი და ჰატიოლსანი! ცაკნუბ-
 დით, მაგრამ მართლა ცსვრები სომ არა ვართ, საითაც
 თსები წავლენ, თან მიუუკეთ, გგონებ, ცოდო არ იქმნება,
 ვინოდეთ, გვიზირებენ საითმე წაკვანას თუ არა; თუ არა—
 მოთავენი, წინამძლოლნი, რა საჭირია, თუ ჰო—გვითსა-
 რით: სად, საით, როდის, რისთვის? ეს ერთი. მეორე ნუ
 თუ უცოდველი გგონიათ თქვენი თავი, რომ თქვენ გან-
 კარგულებას მანებრ დავემორჩილოთ? მესამე, გუშინაც
 თქვენ ბრძანდებოდით მოთავედ, დღესაც, სკვლაც თქვე-
 ნის იმედით ვიუენეთ; იქნება თქვენ დღესვე მიგიწვიეს
 საიქიოს დასამშვენებლად, მერე არ გვინდა ერთი შე-
 მხადებული კაცი გვეავდეს, რომ დაფანტულ ცსვრები-
 სავით ბლაკილი არ დავიწყოთ?

ერთიის სიტუკით, ჩვენი მწერლობის წარმომადგენელთ

უნდა იღონ გისრად ის ცოდო, რომ დღემდის ჩვენში
 აკ-გარგის განრჩევა, კრიტიკა, არ არის. რასაკვირველია,
 არის სხვა მიზეზიც, მაგრამ უმთავრესად, რაც ვსთქვით, ის
 უნდა ჩაითვალოს. ასე, თუ ისე, ყველა დამეთანხმება, რომ
 დღეს კრიტიკა არ არის, არა! ამ არასათასი სხვა ნაკლულე-
 ვანება და ბორცტ-მოქმედება მოსდევს. ბორცტ-მო-
 ქმედებას იმისთვის ვამბობ, რომ ზოგ მწერალს კეთი-
 ლი განზრახვაც აქვს, მაგრამ დათუურად გემოუვრობს.
 მაგის გარდა ჩვენში ბევრი ნასწავლი, ჭკუა-მასკილი
 კაცია, ნიჭიერა, თავის ერისთვის გულის-შემატკივარი,
 მაგრამ არ ემონება ესლანდელ ერთ დასის ბატონობას,
 თავმოყვარეობა არ აძლევს ნებას უაზრო დაქლაქ-
 მკლახნაკებში ჩაერიოს და სსკაფრივ თავი ვერ უჩე-
 ნია. სამაგიეროდ თავ-მსუბუქი ვაჟ-ბატონები თაროვა-
 შობენ სამწერლო ასპარეზზე და მედიდურად გაიძა-
 სიან: ინტელლიგენციას ჩვენ შეკადგენთ, „დედა-მიწის მა-
 რილი“ და სამშობლოს „ქვა-გუთსედი“ ჩვენა ვართ, ახა
 ჩვენ სამწერლო გალამს შემოჭსედეთო! გაისსენონ მაინც
 დალოცვილებმა სიტყვები იმ „გეფსვის-ტნაოსნისა“
 რომელიც მათ უღირსულად ყოველ დღე პირზე აკერიათ:
 „უვაკი რა ვარდსა იშოვნის თავი ბუღბუღი ჭგონია.“

რა საჭიროა ესეთი შესავალიო? იკითხავთ. რა ვქნა,
 ბატონო, გაჭირდა საქმე: დაგვებადა მრავალი მწერალი,
 პროეტი. დრამატურგი, პუბლიცისტი და სიმსუბუქის მე-
 ტი თან არა დაჭყვით რა. მივარდებიან მთელ დედა-მი-
 წას და ერთ თაბახ ქალღმრთელ მოთაკსებას უქადიან.
 რას მიქვიან ქვეყანა და მისი ძირი, ბუჩება, კაცი, სუ-
 ლი, ლობიო, ნატარი! ყველა ეს ავტორის გალამს უნ-

და ემონებოდეს. იმის კეთილ სურვილზედ არის და-
 მოკიდებული, ქვა ქვაზედ დააყენოს, თუ თვით მზე და
 მოვარესაც კი ბინა უფვალოს. სიუვარული?... ვაი სიუვა-
 რულის ბრალიც ჩვენ ავტორების სულში. უბრძანებენ:
 შენ ეს და ეს უნდა შეაკავშირო!

— არ შემიძლიან, თქვენი ჭიჭიძე, თხა და მკელი
 ერთად როგორ სძრვენ.

— რას მიჭქარავ, ის კაცია ის ქალი.

— მართალია, მაგრამ ის თხა და მკელი უფრო მო-
 რიდებიან...

— სსუ!...

კიდევ კარგი, რომ ვერ-ჯერობით სქესთა გან-
 სხვაებას მაინც ემორჩილებიან.

ამ არეულ მონასტერში და ჭკუა-გონების სიბ-
 ნელეში რო სანდისხან მზემ ჩამოაშუქოს—ეველასა-
 თვის სასურველია და სანატრელი. ბ. ჭაკჭაკაძე ჩვენს
 მწერალთა შორის მზედ ითვლება. ეს არის მიზეზი,
 რომ ეველანი მოუთმენლად გელოდით ბ. ჭაკჭაკაძის
 თხზულების გამოსვლას და მიღებისთანავე დაკეწათუ-
 ბოდით, სხვაც უნდა ყოფილიყო, შინ თუ გარედ. ავ-
 ტორის სასულმა აღძრა ცნობის მოყვარეობა და, რო-
 გორც იყო, ძლივს წყურვილი მოვიკალით. ესლა „ივე-
 რის“ ნუმრები წინ მიძევს და მინდა გამოვარკვიო ჩე-
 მი შთაბეჭდილება.

არ კიტი ჯერ, რა დავარქვა ამ თხზულებას? მო-
 თხრობა? იქნება ავტორმა გვიწყინოს, მოთხრობის და-
 წერა ანც კი მომიფიქრებიაო.

ყველა თსულებს ემორჩილებს საერთოდ ღმერთს.
 რატურის ისტორიით გამოჩვენებს, რომელიც
 თსულებანი ირსევიან როგორც გარეგანის ფორმით,
 აგრედვე შინაარსით და კილოთიც.

ბ. ჭკვავას თსულებაში მარტივი სურათებია;
 ცალკე ფელტონები ერთად არის შეკრებილი მხოლოდ
 ავტორის სასულით. თუ მოთხრობად გადაკეთება გვინ-
 და, რაკდენიმე ფელტონი უნდა ამოვშალოთ, გავ-
 სკრათ, მივაკეროთ, ჩავუმატოთ, რომ მომქმედ პირთ
 რამე გავშირი ვუბოვოთ და ცხოვრების გზა-
 ზედ ერთად შევეყაროთ. თუ არა და, ყველას მაგივრად
 ავტორი ლაპარაკობს, გამოჰყავს გმირი და თვითონ
 გვიამბობს: ეს ესეთია ეს ესეთიო; მართალია უსიამო-
 ვნოდ გეჩვენებათ, მაგრამ მაღე თვალს შეჩვევოთ.

სად არის მოთხრობის კვანძი? გიორგის, თუ
 რთარანთ ქვრივის დაბადება?

ყველას დასკვნა სიკვდილია, ეს ადვილი მისასკუ-
 დრებელია.

ვინ არიან მომქმედნი პირნი—გმირნი მოთხრო-
 ბისა წარმომადგენელნი იმ ცხოვრებისა, რომელსაც
 ავტორი გვიხატავს?

რთარანთ ქვრივი? სამაგალითო ღანძლვა-გინება
 რომ იცოდა, თუ შეილი რა ჭკვავა და ზედ დააკვდა
 ჭკუა-მიხდილი, სიცხიანი, ავად-მყოფი.

გიორგი? პირუტყვთა სიყვარულით რა განცებს
 სტემადა, თუ ვიღაც ქალი რა შეუყვარდა და თქმაც ვერ
 გაჰბედა?

არჩილი? ლაქლაქ-ლაპარაკად რომ არის გარდაქცეუ-
 ლი?

კესო? გიორგის სიყვარულს რომ ვერ მიუხვდა,
თუ ძმის ლაქლახს რომ უძლებდა?

შეწისქვილე?

თუ ძაღლი, რომელიც არა სიტყვით და ბოძვით,
არამედ «სრულის ჭკუით და სურვილით» თავს იგლავ-
და თავის ზატრონის გაყინულ ოთარანთ ქვრივის გვერ-
დით?

იქნება ერთის თვალის გადავლებით ვერ მიგვა-
გნია ნამდვილ გმირებისთვის; ახლოც გაკსინჯოთ თვე-
თოეული მოთხრობაში დასასკლებული ზირი. ამისა-
თვის მოკლედ მოვიგონოთ შინაარსი მოთხრო-
ბისა:

გიორგი, ოთარანთ ქვრივის შვილი, მოჯა-
მაგირედ დაუდგა თავადი-შვილს არჩილს, რადგანაც
არჩილის და, კესო, შეყვარებოდა და მასთან სიასლოკეს
ყოფნა შესურდა. კეთილად და სინიღისიერად მუშაობდა
გიორგი, მაგრამ ბედმა უმუსთლა: ერთ მშვენიერ შე-
მოდგომის დღეს სათიკედამ ჩამოვარდა, „ურმის
ჭაღს ვედ დაეგო ვურგითა“ და შემდეგ სული მი-
ბარა.

აქ, როგორც შესედავთ, უმთავრესი მომქმედი ზირი
გიორგის და მოთხრობა მის გარეშემო არის აშენებუ-
ლი; მისგან უნდა დაგვეწყოს განჩიება, მაგრამ ავტორს
უპირატესობა სსვისთვის უთავაზნია და ჩვენც ძაღა-
უნებურად უნდა დავმოწიხილდეთ.

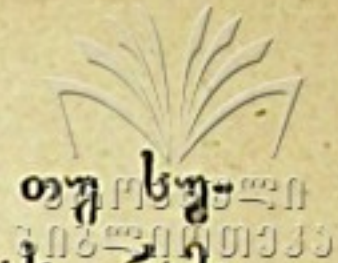

ოთარაანთ ქვრივი.

მოთხრობას რად უწოდა ავტორმა ამ დედაკაცის სახელი? მისი დიდი სამსახური, ღვაწლი ქვენისა და შვილისადმი, მხოლოდ დედობა იყო. ისიც კი არა სჩანს მოთხრობიდან, გარდასცა დედამ გიორგის თავისი ხასიათი, თვისება, ჭკუა, გონება, ან გარეგანი შესუბუღობა მაინც, თუ არა?

თვითონ ოთარაანთ ქვრივი კი სშირად გაიძახოდა: „სულ ცხონებულნი მამა, ცხონებულნი მამა!“

მოთხრობაში ერთი მაგალითიც არ არის, რომ დედას შვილზე ზვი ან კარგი გაუგენა ჭქონოდეს და მის სურვილი შეეტყობოს მაშინაც კი, როცა გიორგი თავის ხასიათით ბევრს სიუათს ემთხვეოდა და როცა ასაღგანობით, ცხოვრების უცოდინარობით, განსაცდელში შედიოდა. როდესაც გიორგის კესოსადმი სიუკარული და არჩილთან მოკამაზირედ დადგომის სურვილი შეიტყო ოთარაანთ ქვრივმა, ერთის სიტკითაც არ დაუშალა, „გარდაწვეტილი არა უთხრა-რა“. იქნება ამ თქმასკდ კი იყო დამოკიდებული გიორგის მოძავალი ბედ-იღბალი. მერე ოთარაანთ ქვრივი მიეგზავნა კიდევ შვილს არჩილთან თანხმობის გამოსაცხადებლად. შემდეგ სრულიად იკარგება მოთხრობიდან შვილის სიკვდილამდე. თვითონაც სომ მალე ლოგინად ჩავარდა და მოკვდა; მაშასადამე, ავტორის და მკითხველების უურადლებას კერასიურით ვერ დაიმსახურებდა.

მაშ რა შუაშია ოთარანთ ქვრივი? ნუ თუ სულა
 ლაც რომ ამოქუშათ ეს დედაკაცი, მოთხრობას რამე
 დააკლდებოდა, გარდა მისივე სურათისა? რისთვის არის
 ჩართული ეს სურათი და რავდენიმე ფელტონი რად
 მოანდომას ავტორმა საკუთრად ამ სურათს?

ხშირად მოვა თქვენთან ნაცნობი, ანუ უცნობი,
 რაიმე საქმისთვის და იმის მაგივრად, რომ პირ-და-პირ
 საქმესედ დაგიწუთ ლაპარაკი, შორითგან მოჰყუება:
 გიქებსთ მამას, დედას, შვილს, ძმას; მერე გადაკვრით და
 შემდეგ ცხადად გამოსთქვავს თავის სურვილს. სწორედ
 ასე, ვგონებ, მოსკლია ჩვენს ავტორსაც. მთელი მისი
 კალმის ძალა, თვალ-ყური, სიმპატია, მიქცეული არის
 ოთარანთ ქვრივისკენ, მაგრამ „ერთი მეტცხელის ჭიკჭიკი
 გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო,“ ერთი ოთარანთ ქვრივი რა
 მოთხრობას ააშენებს, საჭიროა მიჰკერდეს ვინმე; მიჰ-
 კერდნენ კიდეც.

მოთხრობა ოთარანთ ქვრით იწყება, იმითვე თავ-
 დება, ის რომ არ ერიოს მოთხრობაში, წასაკითხავადაც
 აღარ ევარგებოდა. მხოლოდ ამ გმირ დედა-კაცისთვის
 მოუსმარებია ავტორს თავისი მსატკრობიანი ნიჭი,
 ადამიანის სულის ცოდნა.

იქმნება მართლა საყურადღებო არის რამე, აბა
 კარგად დაკატქერდეთ.

„ოთარანთ ქვრივის კარმიდამოში მზის და წვამის მეცხს
 არავის შეეძლო გავლა ქვრივის უნებურად... ასეთს ოლიაქოსს
 ასტუხდა, რომ ბედსა და თავს დააწყევლინებდა... ჯგუფად რომ
 გლეხ-კაცობა სადმე მდგარიყო, ნამეტნავად თუ შიგ ერია
 სოფლის მოხელე ვინმე,—ნაცვალი თუ მამასახლისი,—და ოთა-

რანთ ქვრივი მიმავალი დაენახათ, ისე გაიფანტებოდნენ აქედ-
იქით, თითქო ალაღმა დაქქროლა წიწილებსაო... ყველას ეშინო-
და... ტირილით გაჭირვეულებულს და გაკაპასებულს ბაღლებ-
საც-კი ოთარანთ ქვრივის სახელით აშინებდნენ.“

მტრის კარს, მტრის კარს! წამოგცდებოთ უნებუ-
რად.

„ისე არავის გაუგლიდა გვერდით, რომ არ გაეკინწლა,
თუ რამ თვალში არ მოუვიდოდა. ძნელად იქმნებოდა, რომ
ტკბილი სიტყვა ეთქვა ვისთვისმე: „რას მიქვიან ტკბილი სიტ-
ყვა“... გლანა მთხოვარასაც-კი თავისებურად წამოუღებდა:
ი... ი... ი... შენ კი მოგიკვდა ეგ უხეირო თავი, ნამუსი აღარა
გაქვს... შე გულ-გვდარო... შე ორყაყო... აი გაგინმეს ეგ
ხელ-ფენი! რისთვის გასხია, ეგენი მაგ მუცრუკს ტანზედ... შე-
ნი ბრიყვი თავი... ფუ, შენს ნამუსსა... შე არ დასარჩენო... შე
დასაღუპავო... დაგილია ეგ შავის მიწით ამოსავსები პირი, შე
პირშაო შენა და შენი დღენი ძაღლივით სხვას შეჭყურებ აცა
გამონრულ ძვალს გადმომიგდებენო... შე არ დასაცალებელო..
დახე, დახე ამ წუწკსა, წუწკის უვილსა, სამგლე გოჭისავით
გათხვირულა, ლუკმა-პურის შოვნის უნარი-კი არა აქვს..“

რისთვის და ვისთვის არის საჭირო ეს ღანძლკა-
თრეკის ლექსიკონი? საშვილი-შვილოდ ხომ არ გინდათ
შეინახეთ. ბარემ სკოლებშიაც შეასწავლეთ!

ამ სიტყვების მიუსუდავად ოთარანთ ქვრივი ძა-
ღიან კეთილი გულის ადამიანი ყოფიდა. „არც სხვისას
შვირჩენს, არც თავისას შეარჩენს სხვასა.“ აი ყველა ავტო-
რისგან მოყვანილი ფაქტები ოთარანთ ქვრივის გულ-
კეთილდობისა

ერთს ქვრივს წვრილ-შვილიან ღარიბ ღელა-კაცს
ოთარანთ ქვრივი „ყოველ კვირა დღეს ერთ ათიოდ შოთს

და ერთს ბადია კორკოცს თავის ფეხით გადუცანდა ხოლმე: აჰა ხეთქეო!..“

„გლანა მთხოვარა ისე არ მიადგებოდა კარს, რომ ოთარანთ ქვრივს რითმე არ გაეყითხა.“

„თუ მეუცად შესაბრალებელი და ღონე მიხდილი გლანა შეხვდებოდა, ერთი ორიოდ ჩარექა კაი ღვინოს გადაახუხებდა.“

ერთხელ ერთი მთხოვარს ერთს შოლცი საქალამნე უყიდა ექვს პურად და თავში მიახალა.

ესეთი კეთილი გულის ადამიანი სოფელმა ვერ დააფასა: „კაცი ვერ იცუვის, სძულდათ თუ უყვარდათ.“ აკტორს არა ერთსეულ გაუგონია გლეხებისაგან ოთარანთ ქვრივის დანახვასედ: „წამოვიდა მენი და ვაი იმას, ვისაც დაეცემაო.“

— „ოთარანთ ქვრივს გულის მაგიერ ქვა უღევსო, ამბობდნენ სოფელში.“

„მართა ასე იყო თუ არა, ეს უნდა ეკითხოს ერთს სხვა ქვრივ დედაკაცსა.“ ბრძანებს აკტორი, მაგრამ მე მეზარება იმ დედა-კაცისკენ გამგზავნება და დარწმუნებულებაცა ვარ, ნამდვილს ვერ შევიტეობ. ერთმა რაც უნდა სთქვას, როდესაც მთელი სოფელი სსვა-ფრეკ მოწმობს. ამ მოწმობას ზედ ერთვის შემდეგი მოსაზრებაც: ადამიანი სასოგადოდ, დიდი თუ პატარა, მეფეთუ მთხოვარა, კაცი თუ ქალი, ყოველთვის სტდილობს უკეთესად ეჩვენოს სსვებს, ვიდრე ნამდვილად არის, უნდა ევლას მოეწონოს. ეს ბუნებითი კანონია და მარტო ადამიანებს კი არა, პირუტყვთაც უწერიათ. მაღად ავად თავის გამოყვანა შეუძლებელია. მთელ ოცოცრმოდ წლობით ცხოვრებაში აქტიურობა ოთარანთ ქვრივისა წარმოასდგენი არ არის, ის კი შეიძლება: ნა-

მეტანისაგან გულისა ბაგენი მეტეველობდენ, შვიდლებს
ოთარანთ ქვრივი ძალიან ავი იყო და ყოველთვის ავი
სიტუვს ეკურა პირზედ.

„ავსა კაცსა ავი სიტუვს ურჩეკნის სულსა გულსა.“
აი მცირედი შემთხვევა, რომელიც ცხადად გვისა-
ტავს ოთარანთ ქვრივის წინეს:

ცხვირ-პირ დასისხლიანებული გიორგი, გულის
პირ ჩამოგლეჯილი შინ მიუვიდა დედას.

—ეგ რა არის, შვილო? მაჩვენე ერთი რა გაქვს გატე-
ხილი?

—კუპრანთ თედომა მცემა.

—რადა?

—თედოს მანასანთ გოლასთვის ქამრის ლილეები წაერთ-
მია. ჩვენ უკანვე გვინდოდა გამოგვეერთმია და ჩხუბი მოგვივიდა.
მომერა. ის დიდია მე პატარა.

—მერე წაართვით?

—წავართვით.

—რა უყავით?

—ისევ გოლას მივეცით.

დედას იამა და შუბლზედ წარბი გაეხსნა.

—ნუ გეშინიან, ცხვირი გაგიკაწრავ ცოტად, გაიზღები
დაგავიწყდება, უთხრა შვილს.

—არ დამავიწყდება, დაიცა ერთი გავიზარდო! მე ვუჩვე-
ნებ ცემა როგორც უნდა.

დედამ შვილი გულს ჩაიკრა.

—სულ ცხონებული მამაა, ცხონეული მამა, გაიხარა
დედამ...

ახა მიბრძანეთ რა იყო აქ გასასარელი გულ-კე-
თილ ადამიანისათვის? არ დამავიწყდებათ, გარდაუგნდით?

ან რეგორ შეიძლება დაუფიცოთ სიაკე ოთარანთ
ქვრივს, რომესაც თვითონ ამბობს:

„ფელი რა არის?!.. ხელის ქუჩეია, ერთი თუმანი რა სა-
თქმელია!.. ჯავრი რომ არ შევარჩინე, — ეს რადა ღირს?“

ეტუობა ავტორს ან არ უნასაკს თავის თვლით
ოთარაანთ ქვრივი, ან ვერ უტყვია. რომელს ირჩევს? —

აი კიდევ ახილებული თვისება ოთარაანთ ქვრივისა.

სასოგადოდ ქალებს, ქართულთ მეტადრე, ცრემ-
ლი გულთ დააქვსთ; ბრალთან უბრალად, გულის
საქმეს თუ მუცლისა, დაზადუბით გადმოსდით მდურაჩე-
ბა. ოთარაანთ ქვრივი სულ სსვა ყოფილა; იმასთან ქა-
ლები კი არა კანცებიც ღმერთმა შეარცხვანოს. ოთარა-
ანთ ქვრივი კი იქნება ცრემლი უჩვენოს ვისმე. გიორგი
ოც-და-ერთის წლისა იყო და დედის თვალზედ ცრემლი
არ ენახა... არ ახსოვდა;» როცა ნახა, «ეოცა, გაუკვირდა».
არა ზგვანებია ტარელ-ავთანდილს, თვალთაგან ფლვა
სდიოდათ. ოთარაანთ ქვრივს კი შვილი უკვდება და
მაინც თავის სიამაყე ახსოვს, ერთი ცრემლიც არ გად-
მოაგდო, ვიდრე ეველა კარში არ გამოჰყარა: «ესლა კი
წაიშინა თავში სკლი ოთარაანთ ქვრივმა, რაკი მარტო
იგულა თავი.»

გაუგონიათ: „ჭირსა შიგან გამაგრება ასე უნდა
კით ქვიტკირსა“ და ზგონიათ, ეველა ჭირის ატანა შე-
იძლებაო. ან ოთარაანთ ქვრივისთვის შვილის სიკვდი-
ლი განა ჭირი იყო? ერთად-ერთი შვილი, რომლის-
თვისაც ოცი წელიწადი მარტოდ-მარტო ივაივაგლასა,
ათასი წყენა და შეურაცყოფა გამოიარა, ეს ერთი შვი-
ლი მოულოდნელად უკვდება; ერთად-ერთი ცხოვრების
ძაფი, თვალის ჩინი, იმედი და ნუგეში უეცრად უწყე-
ბა! ეს განა ჭირია?

ჩემის აზრით, ეს სიკვდილია, სიკვდილსედა უარსე-
სი და სიკვდილი, სომ მოგესსენებათ, ისეთი რამ არის,
რომ, არამც თუ სიბრძნეს, სისულელესაც კი დააკიწებს
კაცსა, ათას აკტორთაგანაც რომ იყოს შეთხზული.

„მისგან ყოველი გასწორდეს სუსტი და ძალ გულ-
ვანი“.. „ეგ საუბარი მაშინ ჰსამს, თუცაღა ვიყო ცნობასა.“

ამბობს პოეტი-ფილოსოფოსი.

„ჩამაქვავეთ, ჩამქოლეთ... მიწა მომაყარეთ!“ იტი-
ან ქაჩთველებმა ამისთანა შემთხვევაში, თუ სმის ამო-
ღება შეეძლიანთ.—

არც ოთახანთ ქვრივის სიკვდილი მიმხინია ნამ-
დვილ მოკლენად. აკტორი ესე მოგვითხრობს:

„შობა ღამეს... ბნელ ოთახში... ტანტყედ იწვა სნეული, ქვე-
შაგებად ჩავარდნილი, დამდნარი, მიღეული და თითქმის სა-
სიკვდილოდ მიხრწნილი ოთარანთ ქვრივი. არ ეძინა.

—ვინ მეძახის, ვინ! იძახოდა ძილ დაკარგული სნეული
თავის გულში: წადი, წადიო! რად იძახის გული, რად მეწევა,
რად?

—მივალწევ-კო!.. ჰკითხა თავის თავს; ფეხის გადადგმის
ილაღი აღარა მაქვს... გზაზე დავეცე სადმე და სული დავ-
ლიო, სომ საძაღლედ განდა ჩემი ღეში... რად მეძახი, რად!..
შეჰკივლა ხმა მალლა ვილასაც კვნესითა და ვაებითა და მაშინვე
გადაჰხედა ცეცხლა-პირას მწოლარე ბებერ დედა-კაცსა, სომ არ
გამოეღვიძა და არ შემოცუჟო.

სძინავს!.. სთქვა ისევ ჩუმად სნეულმა: მეც მალე დავი-
ძინებ... სულთა მხუთავი კარს მირაკუნებს, დავიძინებ და, მად-
ლობა ღმერთსა, აღარ გავიღვიძებ... ძეყოფა.

ამის თქმაზედ სნეული გაუჩრდა, თითქო რაც სტკივა და-
უამდაო.

კიდევ!.. კიდევ მეძახის!.. დღევანდელ დღეს დაიბადა, დღე-
ვანდელ დღეს!.. მოვდივარ, მოვდივარ!..

მე ჩემის მოკლე ჭკუით ვერ მიმხვდარვარ და, თუ შეიძლება, კარგად შემატყობინეთ: ვინ, ვის და რისთვის ეძახის?

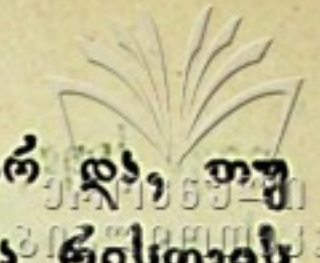
გულში იმახილდა, გული ეძახისო! ვინ, ვის ჭკითხავს: ვინ ეძახის, რად ეძახისო? ვის ეუბნება: მოვდივარ მოვდივარო! სულთამხუთავს ხომ არა, კარებს რომ ურაკუნებს?

ახა ერთი გრამატიკულად გამიჩხიეთ ეს ფრაზები, რომ მაშინ მაინც შევიტყო აზრი. მაგრამ თქვენ მიზასუსებთ: რა დაგეძარათა, კაცო, ვერა ჭსედავ დედა-კაცი უკანასკნელად მიხრწნილა, ჭკუა დაჭარგვია და შენ მომაკვდავის ბოდვაში გინდა გრამატიკა და ლოგიკა ამოიკითხოვო? ან რატომ არ გაიგონე სიტყვები: "დღევანდელ დღეს დაიბადა, დღევანდელ დღეს!" ესლარ ვერ მისვდი, ვინ ეძახისო?

ჭო!... ეგრე ყოფილა? ახლა გი მივხდი და, თუ შეიძლება, შეგირდსავით ჩემი სიტყვით "მოგასსენებთ ამ ძახილის ამბავს."

ოთარაანთ ქვრივი, შვილის სიკვდილის შემდეგ, დასნეულდა დაღნა, მიიღია, ლოგინად ჩაკარდა და თითქმის სასიკვდილოდ მიიხრწნა; ადგომის იმედი არცა აქვს და არც უნდა. მას ეჩატრება მხოლოდ ის ყაში, როდესაც საიქიოს თავის შვილს შეეუბნება. შვილის უბედურობამ საუკარელი ქმარიც-გი დაავიწყა. თუ მოაგონდება, როგორც დიდი ხნის სიზმარი, ერთს წუთს გამოჩნდება და მაშინადვე მიიძალუბა. სხვა დროს, დღისით თუ ღამე, სისმარში თუ ცხს-

4324
2

Handwritten notes and a circular stamp at the bottom right of the page.

დივ, სულ გიორგის ქსედავს, გიორგი ელანდება. აი
 ესლაც ოთარანთ ქვრივს არა სძინავს. დიდის სხის
 უმძრობისაგან, ავად-მყოფობისაგან, უძილობისაგან და
 უძილო სევდა-დარდისაგან ჭკუა დაჭარბვია, გონება
 დაჭხმობია და ბურხანში ჩავარდნილა. არც ძილია, არც
 უძილობა...

უეცრად შემოესმა ნაცნობი ხმა, ის ხმა, რომელ-
 საც ოთარანთ ქვრივი ათი-ათასშიაც გამოარ-
 ჩევს, ის ხმა რომლისთვისაც თავის სსეულს თავის-
 ვე ხელთ ნაკუწ-ნაკუწად აჭკევს და სულს სამუდამოდ
 ვოჯოხეთისათვის არ დაინანებს. ეძახის:

- დედი!
- შვილო, გიორგი!!..
- ჰო, დედი მე ვარ!
- სადა ხარ, შვილო, დამენასე!...
- აქ ვარ, დედი, მოდი!
- ესლავე, შენი ჭირიძე!...

წამოხტა საბრალო დედა. სად ეახას წამოავლო სელი,
 სად ცალ წინდას და ცალ ქოშს, ან იმასაც არა, გამო-
 ვარდა კარში და მიწბის... სად? იქ, სადაც არა ერთსელ
 ყოფილა, კადრე ლოგინად ჩავარდებოდა, და საითკენაც
 დღე და ღამ დარბიან, დასეირნობენ მისი ფიქრები,
 გრძნობა, ჭკუა, გული. გზა არ შეეშლება, თვალ-
 დახუჭულიც კარგად მიაგნებს, ოღონდ კი ფეხებმა
 არ უძტყუნონ და, თუ უძტყუნეს—სულ ერთია: დე-
 დის და შვილის საფლავი და ორივეს განკურნებაც იქ
 არის, სადაც დაეცემა...

„პოეტი“ — ავტორი-კი, თავისდა უნებურად, გვარწ-

მუნებს, ოთარაანთ ქერვის სიკვდილამდე სრული ჭკუა
შეჩხო.

ჭკუა რომ არ შეჩენოდა ამისთანა სიღინჯის
ვინ მისცემდა:

ქვეშაგებში უღონოდ (მთქნარებითაც სომ არა?) წამო-
ფდა. ჩაიცვა თბილი წინდები (არ შემცვიდესო), თბილი ანა-
ლუნი (ღიღებსაც სომ შეიკრავდა!), ზედ გადიცვა კაბა
(ურთიგოდ არაკის დამინასო სო?). მორხვია თავს შავი (სსკა
არ შეჭტერის ქერვისა) შალი, გადმოცოცდა ქვეშაგებიდამ,
წაჭყო ქოშებში ფეხი და უღონობამ სძლია: ფეხი ველარ წასდგა.
დაჭბარბაცდა და ცალის ხელით ქვეშაგებს უკანვე გადაებჯინა, —
არ წავიქცეო. ცოცა ხანს ხელ დაბეჩნილი იდგა გარინდებუ-
ლი. როცა პატარა მოჭსურიელდა, მისწვდა ჯოხს, ქვეშაგებზედ
მიუუდებულს, და ფეხ-აკრეფით (იქ მწოლ დედაკაცმა არ
შემიტყუოსო) გავიდა სახლიდამ. უღონობის სიარულით ეზო
გაიარა, ორისავე ხელით წინ წაძლოლილ (?) ჯოხზედ დანდობილ-
მა. ეზოს კარიდამ რომ ავად-მყოფმა ფეხი ორლობეში გადმო-
სდგა (მადლობა ღმერთს, კარში გამოასწია!) და დაინახა
ახლად მოსული ფეხ-უხლებელი თოვლი (ესეც არ გამოეპა-
რა) სთქვა: ჯერ უწმინდური და მურცალი ფეხი ადამიანისა
(სიკვდილის უამსაც გულ-კეთილობა!) არ მოჭხვედრია და
არ გაუცოდვიანებია ეს უცოდველი თოვლი... კიდევ! მოვდი-
ვარ, მო!“...

ჭკუაა თუ უჭკუობა?—

ამასთან ესეც უნდა მოგახსენოთ, რომ საფლავზედ
მოსიუკარულეთა სიკვდილი „პოეტ“-ავტორის ფანტა-
ზიით არ არის გამოგონილი.

გ ი ო რ გ ი.

ოთარანთ ქვრივის შვილი გიორგი ოც-და-ეჭ-
თის წლის ბიჭი იყო, ჯმუხი და ძარღვიანი, შაკრემან-
ნი, გუბრივით შაკი, კარგად დაკრებულნი წვერ-უღვა-
შით და დიდრან ქორულ თვალებით. „კაცი თვალს მოა-
რიდებდა პირველ თვალის მოსწრებაზედ. ხოლო რავდენსაც უფრო
დააკვირდებოდი... უფრო და უფრო მოგეწონებოდათ
(„კაცი ჭირსაც შეეჩვევა“ — ისე ხომ არა?).

თუმცა გიორგი „სულ პირ-დაღვრემილი და წარბ-შეკ-
რულია, მაგრამ ბევრს სოფლის საპატარძლოს ქალებს თვალის
დარჩენით გიორგიზედ, ბევრს შეგარდნია გული, ბევრს ჩახა-
ზვია გულში იმისი სიყვარული.“

ერთი ფაქტი მაინც ვიცოდეთ!

„მუშაობაში ხომ მთელ სოფელში ამას სწორი არა ჰყვან-
ნდა თითქმის... ერთი გიორგის ხელეური მთელ ძნად შეიკვრი-
სო, ბარს დაჰკრავს, ბარს, ასე გგონია დედა მიწა უნდა შუა-გუ-
ლამდე ჩაანგრიოსო (შუაგულამდე ჩანგრეკა არ გამოგო-
ნია). მარტო-ხელი ძნის ურემს დაუდებს და შინ მიიტანსო.“

ბევრს ამისთანებთ ლაპარაკობდნენ გიორგიზედ სოფლე-
ლები და მუშა ვაცობას სახელი გავარდნილი ჰქონდა.

გამოიყენა რაშიმე ეს მუშაობა, ერთი ჩსირიც
არის შეჰმატა თავის ოჯახს, თუ ამოდ, უბარაქოდ იგარ-
გებოდა მისი შრომა ლეშმაკის მუშასავით? ან იქმნე-
ბა ისეთი გარემოება ესვია გიორგის და საზოგადოდ
ყველა მის მოძიეს, რომ, რაც უნდა ბევრი ეშრომათ,
არაფერი დაჩებოდათ? ამსანტერესო გითსვაჩედ ამოდ
გლდით ზასუსს.

რომ ღონე და გამრჯელობა ჰქონია გიორგის, მაგასედ დაკეთანსმებით ავტორს, მაგრამ ნაცვლად უთსო-
 ულობით თანსმობას გიორგის უხერხულობაზედ, რომელიც გიორგიმ თავის მოულოდნელის და უცნაურის სიკვდილით დაგვიმტკიცა. ეს არაფერი.

სსვა-ფრთხილ ასირებული კაცი ყოფილა ი დალოცვილი გიორგი. იმის შიშით ღორსაც კი კერავინ შეაწუხებდა. მაშინაღვე „ჰარავდა მოგვერდს და გააკრავდა დედაშიწას, როგორც შოთი თონესა.“ ჩემმა ერთმა მეგობარმა ისუძრა, გიორგიმ პირუტყვთა სასოგადობის წევრი ყოფილა პირუტყვის გულისათვის კაცს წაუშენს სასრესაო, თორემ

— „ახლა ჩვენში რომ ვიკითხოთ, რა დავა ჰქონდა“? ვკითხება ერთი სოფელი მეორეს გიორგის მეტი-ჩარაობაზედ.

— ეგა ხოქვი და გაათავე, მეც ეგ არ მიკვირს. აკი ვამბობ, ეგ კაცი ან გიჟია, ან ერთი რამ ღვთის ნიშანია მაგის თავზედ-მეთქი.

— დედაც ხომ მაგისთანა გადარეული და დამთხვეული ჰყავს. მამაც-კი—ღვთის წინაშე—ცოცხა არ იყოს მოუსვენარი კაცი იყო. ეგეები იმანაც იცოდა.

მოუსვენარნი იყვნენ და, მოგეტათ ღვთის წყალობა, მთელს სოფელს ჰავრი ამოჰყარა ავტორმა: ისეთი ჭირი შეასკედრა გიორგის, რომ სიზმარშიაც არ მოელანდებოდა. ათასი წელიწადი რომ იტოცსლათ და სულ გიორგიზედ იფიქროთ, მაინც ვერ მისვლებითა რა უბედურება ეწვია ამ საწყალს. თვითონ ისიც კი ვერ მისვდა, ვინც უბედურობის მიზეზად გაჰსდა.

სუაპრებში რომ არას წყევლას: აკი შენც ჩაკვარდ-

ნია გულში ამა-და-ამ დეკის ქალის სიყვარული, რად ესე მოაჯადოვა ავტორმა: თავადი შვილის ქალის, კესოს, სიყვარული ჩაუგდო გულში და ელდა-ნაცემსავით დაარქეთანა.

საითგან, როგორ, რამ გაახანა სიყვარული, რამ გააღვია? სად შესვდა გიორგი კესოს, ლაპარაკი ქონდათ, უნახავს სადმე, თვალი მოუკრავს როდისმე, თუ არა? მოთხოვაში ერთი სიტყვაც არ არის.

უცნაური სიყვარულია სწორედ!

უკელა კაცი კაცია, მაგრამ უოკელთა შორის ხომ არ აღიძვრის სიყვარული. ევროპიულთ და ბუშმანთა შორის განა შესაძლებელია ის წმინდა სიყვარული, რომელიც ღვთისგან ნაკურთხია და პროეტაგან ქებული? გვარტომობას და საზოგადოებრივ თანასწორობას დიდი გავლენა აქვს ადამიანსედ და მის გრძნობასედ. გლეხი ვერ შეიყვარებს სელმწიფეს, იცის რომ ეს მიუსდომელი, აღუსრულებელი ოცნება იქნებოდა. ერთ წამსაც არ გაუვლის თავში ეს ფიქრი და გული კი იშვიათად მოატყუებს ნამდვილ ბუნების შვილს. ხშირად ქონებით განსხვავებასაც კი აქვს მნიშვნელობა. გლასამ იცის, რომ მიჯიონერი ქალს არ მიათხოვებს და ფიქრაც არ მოუვა ესეთი სიძეობა. რაიმე განსაკუთრებითი გარემოება უნდა სელს უწყობდეს, რომ დიდთა და პატარათ შორის, თუ შეიძლება ესე ვსთქვათ, სიყვარული აღიძვას. მაგალითებრ: როდესაც დიდი თავს უსწორებს, უყადრებს პატარას; როდესაც დიდი და პატარა ხშირად ჭიკდვენ ერთმანერთს, ლაპარაკობენ, სჯიან, ერთს სჯიმეს ემსახურებიან, რომელიც მათ აკავშირებს; ერთმანერთის

კარგად გაცნობის შემდეგ, გულის გაუსწორდებით და გრძნობაც გაურთიერდებით.

ჩვენში გვარი-შვილობას დადი მნიშვნელობა აქვს. ჯერ თავადთა და აზნაურთა მოყვრობა იშვიათი მოვლენა იყო და არის. თავადი თუ შეირთავს აზნაურის ქალს, თორემ თავადის ქალი ძნელად იკისრებს აზნაურის ცოლობას. აზნაურთა და გლეხთა შორის უფრო სიახლოვე ეტყობა, მაგრამ აქაც გლეხმა უთუოთ კანი უნდა იცვალოს. თუ გლეხი ან ნასწავლი არ არის, ან სასულიერო წოდებისა, ან სამსახურში მყოფი, ან ქალაქში მცხოვრები, სუ გგონიათ, რომ აზნაურმა ქალი მისცეს. კარგის ოჯახის გლეხის ქალი კი შეიძლება „ჭად-აზნაურამ“ შეირთოს. თავადთა და გლეხთა შორის სომ, აკტორისაკე სიტყვით:

«ხიღია ჩაყენილი, შორი-შორსა ვართ და თვალი ერთმანერთისთვის ველარ მიგვიწვდენია. იმ სიშორეზედ კაცს კაცი მარგილად ჰგონია და ღვთის მზგავსებით შექმნილი სახე აღამიანისა ელანდება როგორც ერთი ტყლაპი.»

ესლა მიჰასუსეთ, გიორგიმ რომელი შეიყვარა: «მარგილი თუ ტყლაპი? სსკას სომ ვერას დაინახავდა?»

აკტორისაკით სასტიკად არ მოკექციკვი გიორგის და, «გიჟი იყო თუ არა», მაინც აღამიანობას არ დაუკარგავ. დაკთანსმდები, რომ გიორგის ძალიან შორსმჭკრე(ტ)ლი თვალი ჰქონდა და ზედ-მიწევნით გაარჩია ნიძანში ამოღებული საგანი. თვალების თუ დურბინდის წყალობით, მან დაინახა, რომ იქ იყო ღამაზი (იქნება მასინჯიც — მოთხრობაში სიხუმეა) ქალი. შეუყვარდა ეს ქალი და როგორ? აქაც «პოეტს» გრძნობ-

ბა შემოკლებია, ან დამკვლარი ჭკუა ველარ წამოუყუ-
 ნებია და გიორგის სიუვარული ვერ გაურჩეკია. განაწარს
 გიორგისაც დაუტყუია, რომ იმის სიუვარული საჭოროდ
 გახდებოდა და საწყალმა ავტორს მიჰმართა თხოვნა,
 კედრება:

არა შენი ჭირიმე, მაგას როგორ ვიფიქრებდი, «მე ვინ
 და ის ვინ... სად მივწვდები ცაში ვარსკვლავს, ხატსაფით ვლო-
 ცულობდი... მზესავით მინათებდა... მე ისიც მყოფნის რომ ყო-
 ველ ცის ამარა დღეს მზეს ვუყურებ.»

ეს სიუვარული სულ სხვა სილია. ბევრი ამსანაგ-
 თაგანი, ქალი თუ კაცი, ბევრი უსულო საგანიც გვი-
 უვარს სხვა-და-სხვა სიუვარულით. ვის არ უევარს კარ-
 გი უვაკილი, ვის არ უნდა კარდი მუდამ თვალ-წინ
 ედგას, მაგრამ ეს სიუვარული ის სიუვარული არ არის,
 რომელიც გიორგის დასწამეს. თუ ამაზედ დამეთანხმე-
 ბით, მაშინ გიორგის ყოველი ქცევა ადვილად ასახსნე-
 ლია. ის, რომ ოც-და-ერთის წლის გიორგის რაღაც
 დედრეჟილობა დაემართა, კესოს ბრალი არ იყო, აქ
 სულ სხვა მეტად ცხადი მიზეზია; აშარ დედას რომ
 თავი დაანება და კარდის ახლო ყოფნა არჩია—რა გა-
 საკვირველია. მაგრამ კანკალი თუესის ძარღვის დაჭრა,
 ბარბაქი, თითქო მესმა ახლო გაუარაო, თვალების აბმა,
 რეტის დასხმა, გულის ჭიდილი, და სხვა—სულ
 «პოეტის» ფანტაზიას ეკუთვნის. იქნება, კრძალვა კანკა-
 ლად მიიღო, კარდის ცქერით სიამოვნება—თვალების აბმად
 და ყნოსვის დატკობა—რეტის დასხმად. გიორგის
 ამ შემთხვევაში ბრალი არა აქვს; უვარგს მთქმელს კარ-
 გი გამგონეც უნდაო. «

გიორგისაგან სიკვდილის დროს საიდუმლოდ
 სიტყვით გამოძედავენება მეტია, უშველებელი ძონ-
 ლოგები სომ სულ-გადაჭარბაა.

ა რ ჩ ი ლ ი და კ ე ს ო .

«არჩილი ახლად გადმოსული იყო რუსეთიდან. სწავლა
 თუ შეესრულებინა. ერთი გასათხოვარი და-ლა ჰყვანდა და და-
 ძმანი ერთად სცხოვრობდნენ... სოფელი ძალიან ვადლიერებო-
 და ამ და-ძმასა, კაი ხალხიაო, ყველა ამას იძახდა.»

რითი იყვნენ კარგი და, მაშასადამე, რა მოსწონს
 სოფელს? სწავლა განათლებამ გააკარგა, თუ სიკარგე
 ნათლიამ დაანათლა და ცხოვრებამ გელაქ შესცვალა?—
 ზასუსს ნუ ეძებთ.

მოთხრობიდან კი არჩილის სიკარგეს მხოლოდ
 ლაპარაკში ვხედავთ, ლაპარაკი ძალიან უყვარს და ყო-
 ველთვის მოხარულია ისარგებლოს მსმენელთა ყურით:

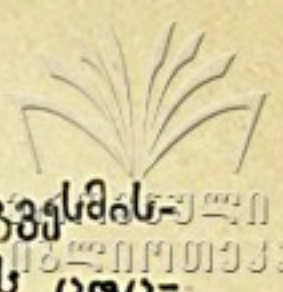
«არჩილს ძალიან უყვარდა მეშებში ყოფნა და იმათთან
 ლაპარაკი, ზოგჯერ ლაზღანდარობაც.»

როდესაც გვერდით სხვა არა ვინა ჰყავს, დას ჩა-
 ტიკდება და იმანაც ძალა-უნებურად ყური უნდა უგდოს
 და ზასუსი აძლიოს.

„მეყოფა!.. დაკიტანჯე!“ ბლავის უბედური, მაგრამ,
 შენც არ მომიკვდე, არჩილმა ეგრე მალე ენა არ შე-
 ჩეროს.

რალაც აზრები უტრიალებს არჩილს თავში და
 თვითონაც ვერ გამოტყვეულებს. სწუსს:

„ჩვენ და გლეხთ შუა ხილია ჩატეხილი: ისინი იქითა ნა-
 პირას დარჩნენ, ჩვენ აქედ. შორი-შორსა ვართ და თვალი ერთმა-

ნერთისთვის ვეღარ მიგვიწვდენია... ერთმანერთისა არა გვესმის-
რა... მკვდარი ცოცხალს ვერ დაინახავს, ვერ გაიკითხავს ცოც-
ხლურად...“

თავისი თავი აჩივს სძაგს, ეზიზღება (საწყაღს
საითგას სწკეკია ეს უუდიდესი ტანჯვა მხოლოდ კაცის-
თვის დააჩსებუფი?), გაღმა მხრელები კი ეჩანება,
ეჭვალება. რად? იმიტომ რომ

„გლენ-კაცისთანა ხარბს, გლენ-კაცისთანა გაუცანელს,
გლენ-კაცისთანა შეუბრალებელს და უმადურს ძნელად თუ ჰნა-
ხავთ საღმე, მაშინაც-კი, როცა თავის მოძმე გლენს ვიწროში
მოატანს: დაარჩობს, მიწასთან გაასწორებს. სხვას ვიღა სჩივის!..“

„მკვლავ,“ ღაც კვერს უკრავს.

ხიდს აღდგენა უნდა, მაგრამ რით, როგორ? აჩივს
ამისი წამალიც ამოუჩენია. აბა რა აჩის, თუ მისკდე-
ბით?... კერა? მაშ ისევ აჩივს და კესოს დავუგდოთ
ყური:

„ზოგჯერ ცრემლი მღუმარე წვიმისაებრ ნაყოფის გამო-
მცემელია, ცრემლი ყოველთვის არ არის უბრალო წყალი. ცრე-
მლი ზოგჯერ ფარია და დროზედ ხმარებული ფარი იგივე ხმა-
ლიათ, ვილასაც უთქვამს.

მაგით რა გინდა სთქვა?

—შენი ტირილი მიხარიან... მეც ვიტყვებდი, რომ მარცო
უკან-და ვიხედებოდე, როგორც ეხლა შენ. იქ, უკან ბნელია...
ღამეა...

—და ხიღია ჩატყენილი, ხიდი!.. წამოიძახა კესომ.

—ეგ მინდა, რომ ყველამ ვიცოდეთ. შენ ეხლა ჰხედავ,
შენ ეხლა იცი.

—ვიცი და ვსტირი...
—ამტომაც მიხარიან შენი ტირილი... (ჩვენც ვიტყვით?)
—არჩილ, წინ რაღაა, წინ! შეჭბლავლა უეცრად კესომ.

(კარნი, კარნი!..)

—ეგ ცრემლიანი ცოდნა უკანა სწავას და ჰბუგავს, წინა ჰნამავს და ამწვანებს. ეგ ნამი რომ გაბეგრდება, მდინარე წყლად იქცევა და მთელს ტივს მიიტანს რომ ჩვენ შორის ჩატეხილი ხიდი გაამთელოს და ეგრე ორსავ ნაპირს გააერთებს. ეგ ცრემლიანი ცოდნა, თუ ცოდნიანი ცრემლი უკანისა,—შუქია წინასი და შუქი ხომ... »

ასლა ხომ მიხვდით?!..

ოთარანთ გიორგი, არჩილის შესედულობით,

«მთელი წიგნი იყო... წიგნი ცხოვრებისა... თვით უკვდავება მშვენიერს სულში... ცხოვრების ცოცხალი ხატო... თაყვანსაცემელი ღირსება... ის, ვისაც „ცის სხივით აცისკროვნებს მშვენიერება“ სულისა.»

შეირთავდი? ჰკითხავს არჩილი კესოს.

—არა!..

—მეც ეგრე მოვიქცეოდი. გამოდის, რომ თუ არ გვარი-შვილობა..“

„სიტუვით სწორე, საქმით გუზა“ სწორედ ესენი არიან. არა, თქვე დალოცვილებო, თუ მაგისტანს ღვთაებრივ ღირსებას არ იკადრებთ და გვერდს აუქცევთ, რადღა იწუსებთ თავს და ჩვენც გვაბეზრებთ ლაქლაქით და რაღაც ჩატეხილ ხიდებით?!

ასლა ერთს კითხავს ჩვენცა გკადრებთ:

მდიდარი ვაჭრის ქალი, ქალწული ანუ ქვრივი, რომ იყოს, კარგ მზითვიანი, იმას ხომ შეიძლება?.. გიტნობთ!..

მეწისქვილე.

ამ უბედურს მეწისქვილეს რაღად დაურღვიეს შეუდრება. გინ იცის, ოთარაანთ ქვრივს თან გაჭევა და ეს-
 ლა ტყუილ-უბრალოდ საფლავი შეუნძრის. რადა, რის-
 თვის? მოთხოვაში სულ ორ-სამ ადგილას ამოაყოფი-
 ნეს თავი და ისიც იმიტომ კი არა, რომ თვითონ ყუ-
 რადლების ღირსი იყოს, არა, სულ სხვა მიზნით: ნე-
 ტარ-სსენებულმა ოთარაანთ ქვრივმა, როგორც მოგესსე-
 ნებათ, დააფორიაქა მთელი სოფელი, აღარავინ მას არ
 ეკარებოდა. სიკვდილის უამმა მოადწია და ნუ თუ ერთი
 ნამდვილი მოსიუვარულე მეგობარი, გულის შემატკივარი,
 დამტირებელი არ უნდა ჰყოლოდა? ეს დიდი უსამართლო-
 ბა იქმნებოდა მთელ კაცობრიობისაგან შესანიშნავ დიდ-
 სულთან გმირ-ადამიანის წინაშე, და აკტორმა, არა
 ნაკლებ დიდ-სულოვნურად, აგვსადა ყველას ბრალი,
 შეჭქმნა ახალი გმირი. ამ რიგად ორი კაცის სიმპატია
 მაინც წაიღო ოთარაანთ ქვრივმასა იქილს: მეწისქვილესი
 და... აკტორისა. ორივე კი, ღვთის წინაშე, უცხოეთი-
 დგან იყვნენ მისულნი.

რამ მიიყვანა სოხია მეწისქვილე აწინდელ უბე-
 დურებად, რამ დასცა, რამ გაჭსადა ბავშვების სასა-
 ცილოდ, მასხარად? ნუ თუ სიუვარულმა?

მოვიფიქრებდით განა, რომ „ოთარაანთ ქვრივი“
 ამდენ უცნაურ რამეს ვიზოვიდით? აბა დაკვირვებამ კბ

იცის! ჩვენ ქართველურად ყველას სისარულით მივკვებუ-
 ბით და ის გა არ ვიცით, ვინ რა გულით გვესტუმრა.
 თუ მეტადრე ტკბილის სიტყვით მოგვიხიბლეს გული და
 ჩვენ უზომო თავმოყვარეობას ბაზმა უკმიეს, მაშინ
 ხომ შეუძლიანთ ისე მიგვაძინონ და ხელ-ფესი დაგვჭრან,
 რომ ვერც კი გავიგოთ და, თუ გავიგოთ, ჩვენვე მად-
 ლობას გადაკუხდით, ოღონდ ტკბილი სიტყვა გაგვიძეო-
 რონ. სიტყვა და სიტყვა, სსვა არაფერი! ჩვენი ესლან-
 დელი მწერლობაც სიტყვებს გამოსდგომია და თსწულე-
 ბას სიტყვების სიმრავლით, უაზრო, მაგრამ მაღალ, რი-
 ტორიულ, ფრაზებით აფასებს. ოთარანთ ქვრივი კარგი
 მაგალითია. ღირსეულ წარმომადგენელს ესლანდელის
 მწერლობისას ღირსეულისავე ნიჭით შესრულებული
 თსწულეობა უბოძებია ღირსეულ ქვეშევრდომთათვის.
 როდესაც კითხულობთ, მარტივი სიტყვები და ფრაზები
 ეარძიება თქვენს გულს და გონებას, გაგაცინებს, გულის
 ძაფს შეგინძრევს, თვალის ძარღვს შეგითამაშებს, იქნე-
 ბა რაკდენიმე წრემლიც გადმოგიგდოს და სსვა არაფე-
 რი. ადვილად მოპოვებული ადვილადვე იფლანგება. რა-
 წამს ზიკვრიის“ ნუმრებს იქით მისდებთ, შთაბეჭდი-
 ლებაც თან მიჭყვება და თქვენ სრული თავისუფალი ხარო,
 როგორც ამის წინად, როცა კითხვა დაიწყო.

— რა სწერია, აბა ჭკითხეთ ვისმე, რას გეტყვის?

— უჭ, ძალიან კარგი რამ არის!

— მაინც რა არის?

— აი რა არის: ერთი დედა-კაცი ყოფილა, ოთა-
 რანთ ქვრივი... ჭა, ჭა, ჭა! სულ ილანძლებოდა. გლასას

ჰურს თავში მიახლის და „ოსერო, მაწანწალას“
დაატანს.

—მერე?

—მერე... უკვლას ეშინოდა თურმე, მაღლა ფრინველს
და ძირს ჭიაჭკვლას ვერ გაუვლია იმის ახლო, ისე-
თი აშარი უოფილა. რო დაინახავდნენ... აჰ, ჭა, ჭა!
მესი წამოვიდაო, იტყოდნენ სოფლე.

—სსკა?

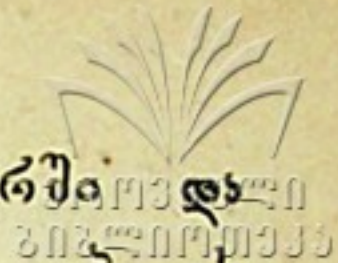
—სსკა და... ერთი შვილი ჰყოლია, გიორგი, ისიც
სულელი, მეტიხარა, წარმოიდგინეთ, ჭა, ჭა, ჭა! თავადის
ქალი შეუყვარდა.

—რას ამბობ, მერე?

—მერე მოჰყამაგირედ დაუდგა იმ ქალს, კესო ერ-
ქვა, და იმის ძმას არჩილს, ისე უყამაგიროდ ემსახუ-
რებოდა და... საწყალი სათივიდამ ჩამოკარდა, ურმის
ჭალს დაეგო და მოკვდა. უბედური დედა მოკარდა, რო
შეატყობინეს, მაგრამ, წარმოიდგინე, რა მაგარი დედა-
გატი უოფილა, ერთი ცრემლიც არ გადმოაგდო, მანამ
სუეველა კარში არ გავიდა... მართლა, ის მასხარა მეწის-
ქვილე, ჭა, ჭა, ჭა! იქვე კუთხეში მობურსულიყო, მაგრამ
ოთარაანთ ქვრივმა დაუბღვრიალა თვალები და მაშინ კი,
მოგეტა. ღვთის წყალობა, იმან იკადრა კარში გამო-
ბრძანება. თურმე ამ მეწისქვილეს ოთარაანთ ქვრივი
უყვარდა და თქმაც ვერ გაუბედა. როცა მოკვდა, მაშინ
სსკას ეუბნება, მიყვარდაო! ჭა, ჭა, ჭა! წავიდეს და და-
ეწიოს!

—სსკა?

—სსკა რაღა, ეგ არის. ჭო, მართლა!.. ოთარაანთ

ქვრივი წამთარში შობა ღამეს გამოვარდა კარში და
 მეორე დღეს შვილის საფლავზედ გაფიხსული იპოვეს
 საბრალე დადა!.. ძაღლიც იქვე გვერდით უწვა და
 წვაგწვაგებდა.

— გათავდა?

— გათავდა მარა! კიდევ რაღაც იყო ჩატესილ სიდ-
 ზე, მაგრამ მე უური ვერ დაკუგდე.

— საუურადღებო ეგ იყო და მაგასაც უური არ
 დაუგდე? ჩამოერევა სხვა ლაპარაკში.

— აბა რა იყო საუურადღებო? ძალიან საჭიროა
 სიდეზე ლაპარაკი. ვიღაც არჩილი წამოსულა, ბატონო,
 და ცრემლით სიდს აშენებს, ჭა, ჭა; ჭა! ამ უბედურს
 მერე ტირილიც არა სცოდნია და სხვის ცრემლით უნ-
 და ააშენოს, ისიც ჩვენ ლიასვ-არავგვად, ჭა, ჭა, ჭა! თუ
 ცრემლებით სიდები შენდებოდეს, ჩვენი ქვეყანა სულ სიდე-
 ზად იქნებოდა გადაქცეული, იმდენი ცრემლი დაღვრილა;
 ან სულელებისთვის ვისა აქვს ცრემლი?.. სილი მიიწ-
 თვით, ყმარწვილებო!—

ეს არის შედეგი „ოთარანთ ქვრივის წაკითხვისა.
 ჯერ დღეს, წაკითხვის უმაღ, რომ არა დაგვრჩა რა,
 ხვალ-ზეგ სულაც გაქარწყდება და იქნება ერთი ქვრივი-
 და შეგვრჩეს სამასხაროდ, იქვს-წამოსაკვრელად.

ავტორისა რა ბრალისა, ეგ მკითხველზე არის და-
 მოკიდებულიო. არა, ჩემო ბატონო, რაც უნდა უკულო
 და მსუბუქი მკითხველი იყოს, ნიჭიერ ავტორის თსზულებს
 არ დაავიწყდება. რაც უნდა ეცადოთ ვერ აღმოუფსვრით
 ოტელოს, დონ-იაგოს, ფალსტაფის, დონ-კისოტის,

დონ-უუანის, კარლ და ფრანც მორების, ვალენსტიანის, სლესტაკოვის, ჩიჩიკოვის, ტარიელ ავთანდილის, მეჯღანუაშვილის, კუდურ-სანუძის, დიდ-მოურავის, მუნწ-კარა-პეტას და სხვათა მრავალთა სახეს, თუკი როდისმე კაცს თვალი მოუკრავს. ამას ვამბობ თითქმის ყოველ მკითხველის შესასებ და, რაც რჩეულთ შეეხება, რაღა თქმა უნდა, რომ ისინი სურათის სიმჭრალესაც კი მალე იგრძნობენ. მკითხველზე კი არა, მწერალზე არის დამოკიდებული. მას შეუძლიან ისე ღრმად დაასკვას დადი კაცის გულს, რომ მიწამაც ძლივს გადახეხოს. კარგ, დაურღვეველ, მაგალითს წარმოგვიდგენს «გეფსკის-ტუალსანი». რაკდენ საუკუნემ, რაკდენ დროთა ვითარებამ, დევნამ, გარდაცემის სიმკვლემ, უსტამბობისა გამო, ვერ დააუძღურა შთაბეჭდილება, ვერ შეასუსტა სიუკარული ავთანდილ-ტარიელისადმი.

რა ვუყოთ ის გენიოსის ნაწარმოები არისო! დიად, ნამდვილია და ბ. ჭკაკაკამე ნაკლები არ არის თურმე სხვებზედ, ესე ბრძანებენ ჩვენი მწერლები. მაგრამ აქ გენიოსობაც არ არის საჭირო. განა ყოველ შემოდ სხენებულ თხზულებათა ავტორნი გენიოსები არიან, რომ ჩვენს ხსოვნაში ჯეროვანი ადგილი დაიჭირეს? მაშ რათა-რანთ ქვრივს რაღა დაემართა, რომ ეგრე მალე დავიწყებას მიჭბარდა? ადვილი ასახსნელია. მთელ მოთხრობაში არ არის არც ერთი დასრულებული სასუ: ერთისა ენა გვაჩვენეს, მეორისა მკლავი, მესამისა თესი და მეოთხისა ჩრდილი. ამასთან მთელი მოთხრობა ჩვენს ნიადაგზედ არ არის აშენებული. ერთი ჩვენი ნაცნობი სასუც ვერ დავინახეთ, ჩვენი აღმაშოგოთებელი, ან

დამატებობელი სიტყვად ვერ გავიგონეთ, ის სიტყვა, რომელიც მალლა რაში კი არ იკარგება, არამედ გულსა ჭსკდება. ანა რა იყო ოთარანთ ქვრივი? ვის გინახავთ ჩვენში მაგისტანა დედა-კაცი? სად გინახავთ გლეხის ოჯახი და ისიც ქვრივისაგან სელ-უსლებლად შენახული, როგორიც ოთარანთია. თქვენ ვერ დამისახელებთ ისეთს გლეხს, რომ თუელი სელის ჭუჭყად მიახნდეს და მე კი გინვენებთ, რაგდენსაც მიბრძანებთ, რომ ერთი თუძანი თვალითაც არ ენახოს. ზთი დღის მიწის მოსვენა სუთ-კაციან ოჯახსაც კი გაუჭირდება, ოთარანთ ქვრივისთვის კი ეს სულ ნაკლები იყო. თვითონ ავტორი ამბობს: „დარბაზის მოწყობილობისთვის რომ თვალი კარგად დაგეგვირუებინათ, იტყოდით—ამის პატრონი შეძლებული კაცი უნდა იყოს.“ ჩვენში შეძლებული ოჯახი იშვიათია და, თუ საზოგადო ოჯახს გვისატაკდა ბ. ჭაკჭაკამე, ზოგადი მაგალითიც უნდა აედო. მაინც და მაინც თუ მართლა არსებობს სადმე ისეთი ყოვლად სრული გლეხობაში ოჯახი, ვინცდეთ მაინც წყარო ნივთიერ ბედნიერებისა, რომ სხვასაც გასწავლოთ.

რა დამოკიდულება ჰქონდა ამ ოჯახს მთელ სოფელთან?

გიორგისთანა გლეხი სადღა გინახავთ? კამბეჩისავით მუშაობა და პირუტყვად გარდაქცევა სომ არ არის გაცობა! სულ თავ-დადუნული, წარბ-შეკრული, პირ-დაღვრემილი მუშაობა ქართველ კაცისა ვის გაუგონია? სად წასულა ქართველთ ბუნება მსიარულებისა, რომელსაც პოეტნი ესე გვისატაკენ:

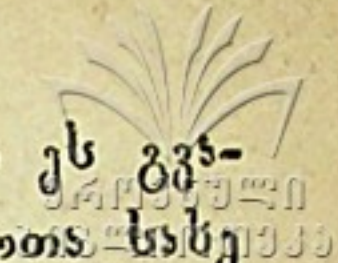
«შავთა დროთ ვერა შესცვალეს მის გული ანდა-მატისა... „მაგრამ მაინც სულ ვინინი, არ ესტირი“.

ახლა გიორგის სიამაყე! თაკოსე ოჭინკელს არ
გადიფრენდა და ოქს-ქვეშ ჭიანჭველას არ გაიტარებდა. •
თავის არსებობით, ჭიჭირობდა ჩვენ მწეალთამებრ, ქვე-
ყანას ვამშვენებ, ვახედნიერებო. ეს იყო მიზეზი, რომ
გლეხის გომბიოებს უურადლებას არ აქტეკდა და თავა-
დის ქალებზედ ეჭირა თვალი. არა, ესეთი გლეხი ჩვენ-
ში არ მოიპოვება. სშირად თავადის ქალები ემასხარე-
ბიან ხალხე გიყს, ესკეწებიან შემიჩყო; ისიც მედიდუ-
რის და კმაყოფილების დიმილით დაიღრკვს სასეს თან-
ხმობის ნიშნად. ეს ხომ არ უნახავს ავტორს?

არჩილისთანა და კესოსთანა კი შეიძლება გენა-
ხოსთ. ეხლა ბევრი გვეყავს ლაქლაქა ახალ-გაზრდები,
თავადი, გლეხი, თუ აზნაური, — სულ ერთია. მაგრამ აქაც
ერთი მხარე არჩილისა არ ეთანსმება სინამდვილეს. ჩვენ
ახალ-გაზრდებმა მხოლოდ მაშინ იციან თავის-გამოდება,
როდესაც ენის მოსაფხან საგანზედ ჩამოვარდება ლა-
პარაკი და ლაპარაკითვე გათავდება მხოლოდ მაშინ
გამოიჩენენ მსურველებას. უიძისოდ კი უკვლავი
ფესვებზედ ჭკიდიანთ, არაფრისთვის თავს არ შეი-
წუსებენ. არჩილი კი სულ სხვა ნაირია: ის ჭიჭი-
რობს და იტანჯება. არც ახალ-გაზრდობის ოცნება, არც
ბუნების სამშვენირე, არც კარგის დის ამხანაგობა და
არც უცნაური მადლის მოკლენა გიორგის სახით—
მას არ აკმაყოფილებს, არ ანუგეშებს, თავის-თავის ზიზღს
არ ავიწყებს. ჩვენ ესეთი «მამული-შვილები» არა
გვეყავს.

ამ რიგად არც ერთს «ოთარანთ ქვრივში» გამო-
სატულ სურათს, არამც თუ ნადვილი — ორგინალი, მგზა-

ვსებად ვერ ვუპოვნეთ ჩვენს ცხოვრებაში და ეს გვან-
 თვითობისებს, რომ ავტორს აწინდელ ქართველთა სასე-
 კი არ გადაუღია, არამედ იდეალური სურათები თუ და-
 უსატავს და გარდმოუცია ჩვენთვის სასელმძღვანელოდ:
 აი ასეთი უნდა იყოთ, რომ სასუფიქველი დაიმკვიდრო-
 თო. ახა ვინ ვის სასელს დაირქმევს? არჩევანში კი ჩხუ-
 ბი არ მოგივიდეთ და ოთარაანთ ქვრივი არ დაგჭირ-
 დეთ გამშველებლად.

აიდეალები კი, სწორედ მოგასსენოთ, კარგი იქმნე-
 ბოდნენ! ჯერ ოთარაანთ ქვრივი რაღა ღირს! წარმოიდ-
 გინეთ სოფელი, სადაც ერთი ათიოდე ოთარაანთ ქვრი-
 ვი სცხოვრობდეს. ვგონებ, ლეკიანობა გერჩივნოთ ამის-
 თანა სოფელში გაკლას. კარგი სანასავი კი იქნებოდა,
 როდესაც ეს ათი ოთარაანთ ქვრივები ერთმანერთს შეჭ-
 სვდებოდნენ სადმე, მეტადრე თოხებით ხელში წყალის გა-
 მოსაყვანად მიმაკაღნი. ავტორი არ ისურვებს, ნეტავ, რომ
 სამი-ოთხი ოთარაანთ ქვრივი დაუსასლდეს მესობლად
 და მაისის დილას, ბაღკონზე რომ გამობრძანდეს
 ჯერის ჩასაყლაპად, ოთხი-კუთხივ ოთარაანთუულ-
 მა ბუღბუღებმა დაუტკბონ სმენა? გიორგი სომ
 ატაცებული რაღაც არის. რაკდენიმე გიორგიც კარგად
 მოთავსდებოდა ერთად. ოთარაანთ გიორგი ოთხ-
 თვისს გამოესარჩლება, მეორე ქათამს არ დააკვლევინებს,
 მესამეს ვირის საშაღნე დიდათ ეჩვენებს, მეოთხე მუშა-
 ობას დაუწუნებს და... გაიმართა მუდამ-ყამს ცემა-ტყევა.
 არჩილები ცრემლის გროვებას მოუნდებიან, კესოები
 უვაკილებს გაჩვენენ და შეიქმნა სამოთხე. მაგრამ არ
 ვიცი, «ჩატესილი ხიდი» ამით გამოთვლდებოდა თუ არა.

ან რა არის ეს ჩატკისილი სიღია, რომელსედაც
 აკტორს ათი-ოცი წლოებით უფიქრნია, რომელსედაც აწ-
 ხილს თავს ამტკრეკინებდა, ლუკმას უმწარებდა და არ მოას-
 გენა ვიდრე არ აზოგნინა ადღგენის წამალი. ათი წლო-
 ბით უფიქრნია-მეთქი იმისთვის მოგასსენებთ, რომ ბ.
 ჭავჭავაძეს «გლახის ნამბობშია» აქვს მაგ ჩატკისილ
 სიღსედ საუბარი, მაგრამ მაშინ სულ სხვა ნაირად ჭივი-
 ქობდა თურმე:

«რა ვიცოდი სულელმა, რომ უფროს-უმცროსობაში სი-
 ყვარული სიზმარია? რა ვიცოდი რომ ბატონუმობის (?) შუა
 სიყვარულის სიღია არ გაიდება? ეგრე ყოფილა ქვეყანაზედ,
 ცალს თურმე ცალმა უნდა უცალოს!.. ეს რომ მცოდნოდა,
 ღმერთს ვფიცავ და ჩემ მამა-პაპის სალოცავსა, გულში ნაღველს
 ჩავიწურებდი და იმის სიყვარულს-კი იქ არ გავიტარებდი—
 მაშინ რა ვიცოდი?..»

თუმცა გლახა სიკვდილის უამს, ცხოვრებით გა-
 მოცდილი, გვარწმუნებდა, მაშინ არ ვიცოდი, ეხლა-კი
 ვიცი, რომ ბატონ-უმის შუა სიღია არ გაიდებაო, მაგ-
 რამ, სჩანს, გამოცდილიცა სცდებოდა და ასლანდელმა
 გამოუცდელმა ასალგარზდა ბიჭმა არჩილმა აჯობა სი-
 დის გადებაში. საკვირველიც არ არის. ბატონ-უმო-
 ბის შემდეგ ბევრი დრო გავიდა, ბევრმა წყალმა ჩა-
 იარა, ბევრი ცვლილება მოსდა ცხოვრებაში და სუუგუ-
 ლამ სასული იცვალა. ესლას სადღა გაიგონებთ ბატონ-
 ნობას ან უმობას. მართალია ზოგნი არა დამკვდარის
 ჭკუისანი იტყვიან, რომ ბატონთა და უმათა ურთი-
 ვრთ დამოკიდებულება საუკუნეთა სამჭედლოში გამო-
 კვერცხა, გამოჭედილა და, მაშასადამე, ოცდა-ოც-დასუთი
 წელიწადი ვერ შესცვლისო, მაგრამ აზოეტი და ჩვენი

მწერალნი რომ გვარწმუნებენ, რომ არ დაკუთვნილნი
 შეუძლებელი შესაძლოდ შეიქმნა. აქამდის სიღის გადუ-
 ბას ვერ ვინ მოიფიქრებდა, ესლა კი ჰროეკტიც და
 სმეტაც შეუდგენიათ. ამ სიღის იმედით ესლა ჩვენ
 ორად გაყოფილნი, ერთმანერთს შევეურებთ სსკა და სსკა
 ნაპირიდაძ და დავნიშნეთ კიდევ ერთმანერთი საცოლ-
 ქმროდ. გიორგი რომ ეგრე ძალე არ მომკვდარყო და
 სიღის გადუბას მოსწრებოდა, უეჭველია ბედნიერებით
 დასტკებოდა: კესოს ახალ სიღსე გამოატარებდა და
 თავის დედას მიჰგვრიდა ჭდეულ სახლში. რა დიდ
 ბედნიერებას დაუწყოდნენ სამნივე!!.

ვარგი, აღვადგინეთ სიღი, დაკომოყვრდით სუჟეკლას-
 ნი და ერთმანერთში ავირიენით, თხა მკელისავით კი
 არა, რომ არც მოუვასნი. მაგით გათავდა არჩილების
 ტანჯვა, ლაქლაქი და ლანძკა-გინება? ეგ არის თქვენი
 მოთხრობების აზრი, იდეა, მწერლობის მიზანი?
 ჭორწილების გასახალებლად ჩატესილი სიღები კი
 არ უნდა აღგედგინათ, რაც ესლა სიღებია ისიც უნდა
 ჩატესტვრიათ, რომ განსაცდელი არ დაგეახლოებიანთ
 და უფრო შორს გაგერტეოდნათ:

შორითგან ერთმანერთს უფრო ტურთუად კეჩკეჩ-
 ბოდით, ჭორთულსა და ნაყვავილარს მაინც ვერ შეგვამ-
 ჩნევდნენ;

„შორით ბნედა, შორით კდომა, შორით დაგვა,
 შორით ჭლვა“ — სჯობს ახლო ლანძკა-თრეკას.

სიღს გასდებთ — ვარდს ეკალს გაასხლით, მიჯნუ-
 რიც და ვარდიც ადვილი საშოკარი გაგვიხდება და ბედ-
 ნიერებას სულაც დაგვარგავთ; სომ გასსოვთ: „ოდეს

ტურფა გაიფდეს, აღარ ღირდეს არცა ჩი რად:“
 ან უკელა გლეხის ბიჭმა თავადის ქალი რომ მოინ-
 დომოს, მაგდენი საიღამ გაუჩინოთ? ან რა სასურ-
 კელია?!..

ახლა, ხუმრობა გაშვებით, ჩვენ-თავად რომ ვითე-
 ქროთ, რა გზა-კვალს, რა სიღებს ეძებს ჩვენი მწერლობა,
 ბ. ჭავჭავაძის მოთავეობით? ნუ თუ მართლა ჩვენ ხალ-
 ხში წოდებათა შორის ისეთი განსეთქილება სუიკვეს,
 რომ მათ შორის სიდი ჩატესილა და მის აღსადგენათ
 მრავალთაგან-მრავალი ცრემლი იყოს საჭირო? რა უნა-
 ხავსთ, რა გაჭკვირვებით, რომელ სიღის ჩატესად
 გვესაუბრებიან?

რა ვიცი, არა ერთი სოფელი მომივლია, არა ერთს
 თავადს, ახსნაურს ვიცნობ, არა ერთ გლეხთან მილა-
 ზარაკნია და ჩატესილ სიღსედ სსენებაც არსად არის.
 მართალია, უკელა თავისთვის სცხოვრობს და სსკის
 დარდი არა აქვს, მაგრამ არჩილსა და კესოსაც არა
 ჭიონდათ გიორგისა და მეწისქვილე სოსიას დარდი.
 ეს მაინც არ უშლის არც ერთ მხარეს მიჭმართოს მეო-
 რეს, დაუკითხავად ესტუმრონ სასლში ერთმანერთს
 (არჩილმა კი გიორგი „დოკლადით“ მიიღო), როცა
 რამე მოუნდებათ.

გლესს რომ მამასახლისი ან იასაუფი (ორივე
 გლესნი) შეაწუსებს, ვისთან გაიქცევა, მიზატრონე, შენი
 შვილების სადღეგრძელოთაო?

— „ბატონთან“ უეჭველია!

გლესს რომ თავის მოძმე წამოედაკება რისეძმე,
 ვის მიჭმარიავს?

— „ბატონს!“

ავაზაკნი (ორივესი თუ ოთხთვესი) რა დაქსნობიან ღამით სოფელს, გლეხი რას დაიძახებს?

— არიქა, „ბატონს“ შეატყობინეთო!

ცუცხლი რა გაჩნდება, წყალი რა მოვარდება სოფელში, ვინ დასტრიალებს გარშემო, ვინა ჭეუვირის, განკარგულებას ვინ აძლევს?

„ბატონი!“

სწავლა-განთლების მოთავე ვინ არის სოფელში? დამზოგველ - შეძნასველ ამხანაგობას რა შეესაძინა ჩვენი მწერლები, ვინ არის ამათი და ბანკების დამასრსებელი?

მასწავლებელი გლეხთაგანი როგორა ჭყავთ მიღებული ბატონებს, როგორც „ბოძი და ტყლაპი,“ თუ როგორც სწორი და ამხანაგი?

მაშ აკი სიღია ჩატესილიო? ეს კარგად მიდიან-მოდიან ერთმანერთთან, კარგად ეეურებათ ერთმანერთის ლაპარაკიც და მოთხოვნილებაც. რა ვუყოთ, რომ ერთი ყოყლოჩინაობს და მეორე თავს იხრის; ზოგი მაშინა ნახე, როცა საერთო გაჭირება მიადგებათ, თუ გააჩნით, რომელი ბატონია, რომელი ყმა. დღეს მხოლოდ პირველულ გაჭირებას გრძნობენ, ლუკმა პურისთვის იბრძვიან და შეიძლება ერთმანერთსაც წაართვან მაგრამ თუ საერთო მტერი დაინახეს, დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ორივეს დაავიწუდებათ სასძელიც და საჭმელიც, გუშინდელი მტრობაც, დღევანდელი წყენაც, და ერთმანერთისათვის თავს დასდებენ. კრუსი თავის წიწილებს ნისკარტს ჩაჭკრავს ხოლმე და, თუ მშიერია, წიწილებისათვის დაუჩილ მარცვალსაც აჭკენკს, მაგრამ, თუ ძერა დაინახა, ფრთებს გაშლის და ყველას გადაეფარება. ესეთი არის კაცის ბუნებაც და ქართველს მეტის-მეტად ამჩნევია ეს განონი. თუ არაკინ არ ურდევს მეუღროებას, ქართველს არც კი მოუვა აზრად, რომ

ჰყავს ვინმე მტერი; აწაფრისთვის აწაფრებს მოძრაობებით
 არ არის. რაღა მოჰშივა, ზურსედაც კი მაშინ დაიწყებს
 ზრუნვასა და აბა სად იფიქროს წინადაც, ათი-ოცი
 წლის შემდეგ რომელი მტერი დამესხმისო. ამისათვის
 თანამოაზრენიც იმისათვის საჭირო არ არის, აზრი რომ
 არა აქვს, თანამოაზრე საითგან ეყოლება. ამაკე მიზე-
 ზით, ყოველ სასარგებლო, საზოგადო საქმესეც გუფ-
 ცივია, ყურ-მიყრუებული. აქ წარსულის დამნაშავე. მშვი-
 დობიანობის დროს ქართველი ბატონი ყოველთვის
 ღსინში იყო, ქეიფს არის მიჩვეული და დღე-
 საც სსვა არა აგონდება რა. აქ ჩატესილ ხიდზეც და-
 ჰარაკიც არ შეიძლება და არ ვიცი, საითგან რა გამოუ-
 გონია ბ. ჭაკჭაკადეს.

დღემდე ასე არის და, თუ სიღის ჩატესა, შეი-
 ძლება დღეის იქით ჩატედეს და ისიც ჩვენ „აწილე-
 ბის“, მედიდურთა მწერალთა და მათ მოლაქლქე ერთ-
 გულთა წყალობით. ამ ვაჟ-ბატონებს თვითონვე ვერ
 გაურჩევიათ თავიანთი მიმართულება, იდეალი, ლტოლვი-
 ლება, სურვილი. დღეს თავადი სძულთ და ამაგებენ,
 ხვალ გლეხი და თავადს აქებენ, ზეგ ორივე უყვართ
 და მაზეგ, აწილსავით, ერთსა და იმავე დროს ორივე
 სძულთ და უყვართ. თავისი არა აქვსთ-რა, სსვისა არა
 ესმისთ-რა, ტყუილ-მართალს ვერ არჩევენ და ის უნდა
 ამოიძახონ, რასაც „აღები“ ჩასძახებენ, ან ის წამოი-
 სროლონ, რაც ენაზედ მოადგებათ. ჩნდება ჭოჩი, ჭოჩი
 ლიტერატურული. ვის აწყენს, ვის არგებს—სულ ერთია.
 ხმით მწერლობის და საზოგადოების, აგრედვე კერძო
 ჰიერთა შორის, უთანხმოება, უსიამოვნება იბადება და,
 ერთი კი არა, იქმნება ყველა ხიდები ჩატესონ და ჩვენ
 სახლს გარედ ფესი კელარ გავსდგათ. წინად ჭოჩაობა
 ჰატარა ქალაქებში და მათთან ასლო-მასლო მდებარე სო-
 ფლებში იყო გავრცელებული. ეს „პოეტს“ არ გამო-
 ჰარაკია და ავტორმა ბარე ორ-ჯერ განგვიზიარა სოფლის

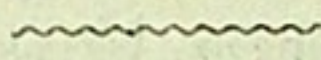

ჭორი. ერთი მაშინ, როცა გიორგი დამარსეს და
 დედაკაცებში ლაპარაკი“ გიორგისა და კესოს სიუჟეტ-
 ლსკედ. მეორე, როცა ოთარაანთ ქვრივი სასაფლაოზედ
 მკვდარი იზოკეს.

„შეიქმნა უღვიღლ-ყაყანი. ზოგი რას ამბობდა, ზოგი რას,
 მითამ არ იყო სალაპარაკო თუ (?) გაიბა ლაპარაკი... მითქმა-მო-
 თქმაში დაავიწყდათ, რომ მკვდარს პატრონობა რამ უნდა, ყვე-
 ლას ის ენარბებოდა გავიგო ვინ რას ამბობსო და საცა ჯგუფს
 დაინახავდა, ლაპარაკის ნათნათს (?) ყურს მოჰკრავდა, იქ გარ-
 ბოდა და მიეშურებოდა.“ (ეს არის ქართული სალსა?!)

ასლა ეს ჭორაობა ქართულ მწერალთ სწკვიას.
 „სამი მსსკეზლის“ ავტორი ბ. კარტიჭაშვილი (პოეტია?)
 მოგვითხრობს უფრო საინტერესო ჭორაობის ამბავს:
 თბილისის მწერალ-პედაგოგობა შეერილა და გაცხარე-
 ბული ბაასი გაუძართავო: ამა და ამ ქალმა თავის
 ქმარს რომ თავი დაანება — „საზოგადო საქმეა თუ შანა-
 რიო?“

„მითამ არ იყო სალაპარაკო თუ?“...

დასასრულ არ შემოდღიან რავდენიმე მეტი სიტუვა
 არ წარმოვსთქვა, რომ ეს ჩემი წერილიც საჭორაოდ არ
 გახდეს.

საზოგადოდ რომ ჩვენს მწერლობაზედ ცუდი შე-
 ხედულობა მაქვს — ეგ იმას არ ნიშნავს, რომ ყველა
 ჩვენი მწერალთაგანი უკარგისად მიმაჩნდეს. არა, ზოგს
 მათგანს დიდად პატავსა ვსტემ და მათზედ არაკითარ
 საეჭვო სიტუვას არ გავბედავ. მაგრამ მათი რიცხვი, სა-
 უბედუროდ, ძალიან მცირეა და მათი ხმა ძალიან იშვია-
 თად ისმის. ფერი და მიმართულება მწერლობისა სულ
 სხვისაა; მე ეს სხვა მაქვს სასეში, ეს მიმაჩნია მავნე-
 ბელად.

არც ერთ მწერალთან არაკითარ პიროვნული საქმე
 და დამოკიდულება არა მაქვს, კეთილ - ნაცნობობის

გარდა, და, მაშასადამე, არავის პირადი წყენა არა მსურს და და არც მოვიხდომებ. თუ, ჩემდა უნებურად, ვაწყევი-
 ნე ვისმე, ბოდიშს ვიხდი და შესახდობელი მი-
 ზეზინა მაქვს. თუ მე აძღენი ხანი მოთმინებით კვით-
 სულობდი, რასაც ჩვენი მწერლობა მომიტანდა, ნიჭიერი
 იყო თუ უნიჭო, სასიამოვნო თუ გულის შემაწუსებელი
 და სისხლეს ასამღვრევი, მეც, ვგონებ, ნება მაქვს ერთი
 სიტყვა ვკადრო. მით უმეტეს, რომ მე შემაწუსებდა
 საზოგადო საქმე და ჩემს წერილს კი მხოლოდ
 პირადი წყენა თუ შეუძლიან. რაც შეესება ბ. ჭაკჭაკა-
 ძეს, ვგონებ, მას სამღურავის თქმა მხოლოდ მაშინ
 შეუძლიან, თუ მის თსზულებას მსუბუქად მოკეზუარ; და გ-
 ვიმტკიცოს და მეს სახალსოდ ბოდიშს მოვიხდი, რა სას-
 ჭელსაც დამდებ, — ვიკისრებ. და თუ ჩემი შენიშვნები ყურა-
 დლების ღირსი აღმოჩნდა, მაშინ ბ. ჭაკჭაკაძეს მად-
 ლობის მეტი არა ეთქმის-რა. შეიძლება დათვ-
 მოყვრების ქება და ყურ-მოჭრილ ყმათა დიდებამ
 ისე გააამაყოს კაცი, რომ თავისი თავი უცოდველი
 ეგონოს, თავისი სურვილი სხვებისათვის განონად მია-
 ხნდეს და არ დაუფიქრდეს არც ერთს თავის სიტყვას
 და საქციელს. ამასთანა კაცს რომ დააფიქრებ და გულში
 ჩაახედვისებ—კარგი საქმეა: სსუას აღარ დაუჯერებს და
 თვითონვე ეცდება გამოიცილოს, რის ნიჭიც აქვს და რის
 არა, რომ ნამდვილ დიდების გზას დაადგეს.

მწერალთა რიცხვში არცა ვუოფილვარ და არც სურ-
 ვილი მაქვს როდისმე გავკერიო. ეს ორიოდუ სტრიქო-
 ნიც ძლივს დაკვლახნი, ძალ-დატანებით, გულმა აღარ
 მომითმინა, თავ-ქარიანების ცრუ-გამარჯვების სისარულმა
 მეტად გამაბრანსა. შეიძლება, ჩემი არც კარგად ვერ
 გამოვსატე და სოგ ადგილას მკვასე სიტყვებიც ვისმა-
 რე. არ მომეტეება?

მკითხველი.

8 თებერვალს
1888 წ.

68
პ

ზ. რ. ჩ ა რ კ ვ ი ა ნ ი ს

ქართული წიგნის მაღაზიაში

(ლორის-მელიქოვის ქუჩაზედ ფუბალოვის სახლებში).

ქ ი ს ე ი დ ე ბ ა

ყოველ გვარი ახალი გამოცემანი.

სა/ 1365

შანი 15 კაპ.

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY